

Wójcik, Zbigniew J.

Historia speleologii w tzw. szkołach speleologicznych uniwersytetów śląskich

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/4, 867-868

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wojennego, fotografie zniszczeń instytucji w okresie wojny oraz dokumentacja złóż o podstawowym znaczeniu gospodarczym: siarki (1953 r.) soli w Kłodawie (1954 r.), miedzi na Dolnym Śląsku (1957 r.), węgla kamiennego na Lubelszczyźnie (1972 r.) i wiele innych. Działalności tej towarzyszyło wydawanie licznych studiów o charakterze poznawczym oraz setek ogólnych i specjalistycznych map geologicznych.

Zasługi Instytutu Geologicznego (do 1952 r. Państwowego Instytutu Geologicznego) dla rozwoju nauki o Ziemi są mierzone głównie wielkimi odkryciami kopalin użytecznych. Pamiętać jednak trzeba, że możliwe one były dzięki wysokiemu poziomowi prac o charakterze podstawowym. W tym względzie do 1952 r. PIG był placówką wiodącą w skali krajowej. Powstanie w okresie powojennym licznych jednostek naukowo-badawczych (poszukiwań złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, miedzi, węgla itp.) ograniczyło w pewnym stopniu zakres działalności IG. W nowych warunkach ta największa placówka geologiczna w kraju prowadzi jednak nie tylko rozpoznanie kopalin, lecz w dużym stopniu wspomaga także wysiłki wszystkich placówek Centralnego Urzędu Geologicznego.

Odnotować należy, że dyrekcja Instytutu Geologicznego docenia potrzebę właściwego określenia nowych kierunków badawczych oraz retrospektywnego spojrzenia na dotychczasowe osiągnięcia geologii w Polsce. Referaty przedstawione na sesji były tego przykładem. Instytut Geologiczny publikuje także wiele opracowań o charakterze historycznym. Większość z nich stanowi podsumowanie dotychczasowego dorobku placówki. Wydano również zbiór wspomnień poświęconych pierwszemu przewodniczącemu Państwowej Rady Górnictwa – prof. Bolesławowi Krupińskiemu oraz materiały dotyczące współpracy polskich geologów ze służbami geologicznymi kraju RWPG itp.

W ostatnich dwudziestu latach obchodzono trzy razy uroczyste jubileusze Instytutu Geologicznego: z okazji 40-, 50- i 60-lecia. Materiały z okolicznościowych sesji naukowych ukazały się – bądź zostaną opublikowane – w najbliższej przyszłości. Mają one poważne znaczenie źródłowe, gdyż komentują ważniejsze dokonania najbardziej aktywnego zespołu geologów w Polsce. Mimo to istnieje pilna potrzeba opublikowania monografii historii Instytutu. Monografia ta byłaby w dużym stopniu próbą podsumowania całego dorobku geologii w naszym kraju w ostatnim 60-leciu.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

HISTORIA SPELEOLOGII W TZW. SZKOŁACH SPELEOLOGICZNYCH UNIwersYTETÓW ŚLĄSKICH

W 1965 r. Uniwersytet Wrocławski zorganizował po raz pierwszy tzw. Szkołę Speleologiczną jako międzynarodowe forum badaczy zjawisk krasowych i jaskiń. Spotkania te (od 1976 r. organizowane głównie przez Uniwersytet Śląski) odbywają się raz na rok, przy czym uczestniczy w nich zawsze duża grupa najwyższej klasy specjalistów z różnych krajów.

Głównym tematem prac Szkoły Speleologicznej jest problem powstawania zjawisk i form krasowych. Realizacja tego nie jest możliwa bez znajomości dawnej literatury przedmiotu. Dlatego w 1978 r. – na prośbę kierownika Szkoły doc. M. Puliny – autor niniejszej notatki przedstawił wyniki badań nad dorobkiem speleologicznym wybitnego polskiego geologa i geografę, profesora UJ – Ludomira Sawickiego.

Dorobek Sawickiego z zakresu interesującej Szkołę problematyki jest znany głównie poza Polską. Jego podstawowa rozprawa z 1909 r. *Ein Beitrag zum geographischen Zyklus im Karst* jest jedną z nielicznych publikacji geologicznych, która przez 70 lat nie straciła swej aktualności. Jest ona cytowana niemal we wszystkich podręcznikach specjalistycznych na świecie, gdyż autor przedstawił nowoczesne studium form i osadów krasowych z wyzyskaniem obszernego materiału porównawczego z Karpat słowackich oraz gór w innych regionach Europy i Azji.

Podczas zajęć Szkoły zdecydowano opublikować w języku polskim – wraz z niezbędnym komentarzem – wymienioną wyżej pracę Sawickiego.

W czasie spotkania speleologów w 1979 r. przedstawiono już 4 referaty na temat historii speleologii. Jeden z nich w pewnym stopniu odbiegał od głównego nurtu prac szkoły. Dotyczył bowiem pionierskich prac Dobiesława Doborzyńskiego – prowadzonych w okresie międzywojennym nad przewodzeniem fal radiowych w jaskiniach koło Krakowa. Prace te początkowo znalazły zastosowanie w ratownictwie górniczym, a później – po modyfikacjach – także w rozpoznawaniu geologicznym. W uzupełnieniu tych informacji dodać należy, że referat na ten temat przedstawiła dr Wanda z Doborzyńskich Głazkowa. Omówiła ona także całokształt twórczości swego ojca oraz jego losy w okresie okupacji (pobyt w obozach koncentracyjnych w Sachsenhausen, a później w Oświęcimiu, gdzie został zamordowany w 1942 r.).

Dwa kolejne referaty stanowiły rodzaj wspomnień pośmiertnych. Prof. Alfred Jahn (Wrocław) i dr Pavel Bosák (Praha) omówili dorobek speleologiczny zmarłego w 1977 r. profesora Uniwersytetu Karola – Josefa Kunskego. Jego publikacje (zwłaszcza wydana w Polsce w 1956 r. książka *Zjawiska krasowe*) miały istotny wpływ na rozwój nowoczesnych badań speleologicznych w naszym kraju.

Ponadto dr Jerzy Głazek podzielił się z zebranymi refleksjami na temat osiągnięć zmarłego w 1978 r. profesora uniwersytetu w Liverpool – E. K. Trakmana, wybitnego badacza jaskiń i form krasowych, zwłaszcza w Irlandii. Wreszcie doc. Zbigniew J. Wójcik omówił wyniki studiów nad polską terminologią dotyczącą jaskiń. Nazewnictwo to ma swój pierwotny źródłosłów w języku ludowym. Od XVIII w. było ono wzbogacane terminami włoskimi i francuskimi. W XIX i XX w. wprowadzono do słownictwa speleologicznego wiele terminów niemieckich i angielskich.

Znaczne zainteresowanie zagadnieniami historycznymi zdecydowało, że kierownictwo Szkoły postanowiło w najbliższej przyszłości zorganizować seminarium poświęcone ewolucji poglądów na temat zjawisk krasowych i jaskiń.

W spotkaniu w 1980 r. w ramach prac tego seminarium zapowiedzieli swój udział zagraniczni uczestnicy Szkoły Speleologicznej uniwersytetów śląskich.

Zbigniew J. Wójcik
(Warszawa)

SEMINARIUM Z HISTORII NAUKI W MUZEUM ZIEMI PAN

W ostatnich latach przestał działać Zespół Historii Nauk Geologicznych przy Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Próby powołania Sekcji Historycznej Polskiego Towarzystwa Geologicznego również nie zostały uwieńczone sukcesem. Nie ma obecnie w Polsce także choćby niewielkiej grupy, która mogłaby stanowić forum dyskusyjne nad problemami dotyczącymi dziejów nauk o Ziemi. Z tych względów postanowiono zorganizować w Muzeum Ziemi PAN w Warszawie seminaria z zakresu historii nauki. Mają one charakter spotkań szkoleniowych, na których przedstawiane są referaty, omawiające wyniki ostatnio prowadzonych prac, a także różnorodne problemy metodologii historii nauki.

W pierwszym kwartale 1979 r. zorganizowano w Muzeum Ziemi 3 posiedzenia z następującymi referatami: mgr Joanna Popiołek – *Poglądy P. S. Pallas na przyrodę potopów*; doc. Zbigniew Wójcik – *Z prac nad historią speleologii w Polsce*; dr Jadwiga Garbowska – *Poglądy A. B. Dobrowskiego na oświatę powszechną*. Na pierwszym seminarium omówiono dorobek Pallas dotyczący obszarów Rosji. Podkreślono, że jego pisma są na ogół bardzo nieuważnie czytane przez historyków. W związku z tym zapatrywania tego przyrodnika na przyczyny zalewu półkuli północnej przez wody Oceanu Indyjskiego zostały wypaczone w różnych kompendiach. Pallas tłumaczy zjawisko potopów zgodnie z przesłankami naturalnymi: